HARMATTA JÁNOS

VENETICA II*

I

A szentlőrinci temető 21—22. sírja kettős temetkezést foglalt magába: két 25—30 éves nőét, akik az anthropológiai vizsgálat szerint ikrek lehettek s egyidőben hunytak el. A sír mellékletanyaga 1 bronz fibulából, borostyán gyöngyökből és egy kétfülű bögréből állott.[1] Az utóbbin (lelt. sz. 65.11.3) a fülek alsó illeszkedésének magasságában fültől fülig jobbról balra futó venét felirat (12. sz.) figyelhető meg, amely következőképpen olvasható (1. kép):

teutvabaθo.s.

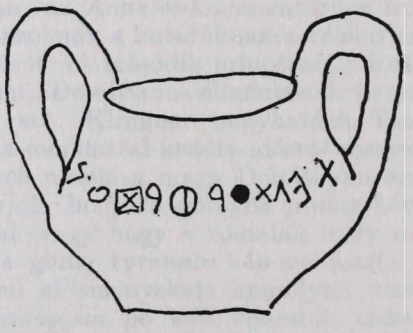

1. kép. Szentlőrinc 21—22. sír, 12. sz. felirat

E névben a *θ* nyilvánvalóan a *d* visszaadására szolgál, akárcsak az *Uposeθos* névben.[2] Az edény felületén a *t* és *a* betűk között sötét folt — bizonyára a felület sérülése — látható. Ezt a helyet a bekarcoló üresen hagyta. Kérdés, hogy a felirat az edény másik oldalán folytatódik-e.

Teutabados férfinév, tehát bizonyára a temetés gondozóját jelölhette. Ha az elhunytak nevét is ráírták az edényre, az csak a bögre másik oldalán történhetett. A *Teutabados* név aligha venét eredetű. Első eleme, a *teuta-* 'törzs, nép' szó, előfordul ugyan a Làgole-i venét feliratokon s így venét is lehetne. Azonban második eleme, a *-bado-* szó, minden bizonnyal az illír *Bato*

* E tanulmány szerves folytatása az AntTan 32 (1985—86) 187—201 lapjain megjelent Venetica I-nek.

[1] *E. G. Jerem:* The Late Iron Age Cemetery of Szentlőrinc. Acta Arch. Hung. 20 (1968) 164.

[2] Erről *Harmatta J.:* Venetica I. AntTan 32 (1985—86) 192.

névvel[3] vethető össze, amelynek jelentése 'harcos, hős' lehetett. Így az egész *Teutabados* névalak valószínűleg illír eredetűnek tekinthető s a *d* megjelenése a *-bados* (< **batwo-s*?) névelemben *t* helyett az illírban előforduló media/tenuis váltakozással[4] vagy *b—t* > *b—d* hasonulással magyarázható.

A *Teutabados* név tehát szemmelláthatólag illír etnikai elem jelenlétére utal a szentlőrinci venét közösségben. Minthogy a név elemei mind a déli, mind az északi illíreknél előfordulnak, eredete földrajzi szempontból pontosabban nem határozható meg.

II

Ugyancsak a 21—22. sírban a jobb oldalt fekvő nő bal vállán egy Certosa-típusú fibula (lelt. sz. 65.11.1) került elő, amelynek ívén néhány betű (13. sz. felirat) figyelhető meg,[5] éspedig az ívnek a rúgó felé eső részén, ahol a $]t_1a_2.r_2$. betűk vehetők ki.[6] E felirat (2. kép) bizonyára nem teljes, kezdete

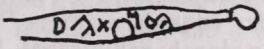

2. kép. Szentlőrinc 21—22. sír, 13. sz. felirat

a fibula ívének erős hajlása felett lehetett, azonban az optikai rövidülés miatt a közzétett képen biztonsággal nem olvasható. Talán a v_1o_1n betűk állhattak ott s ha ez a sejtés helyesnek bizonyul, akkor a *[von]ta.r.* olvasat adódik. E szó megfelelője egy Làgole-i feliraton[7] fordul elő a *per. vo.l.te.r.ko.n. vo.n.ta.r.* «szíves (tkp. önkéntes) hódolattal» kifejezésben. A *vontar* 'hódolat,megtisztelő ajándék' szó úgy szerepelhet egy fibula feliratáként, mint ahogy az *augar* 'kegyes (engesztelő) ajándék' kifejezés szolgálhat egy Carinthia-i leletben előkerült fibula feliratául.[8]

III

A szentlőrinci temető 27. sírja egy 50 év körüli nő nyújtott csontvázas temetkezése volt. Sírmellékletei közt két fibula került elő,[9] amelyek közül az egyik (lelt. sz. 65.14.1) fényképes ábráján[10] a fibula ívének alsó és felső

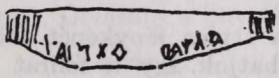

3. kép. Szentlőrinc 27. sír, 14. sz. felirat

[3] *A. Mayer:* Die Sprache der alten Illyrier. I. Wien 1957. 80—82, II. Wien 1959. 20—21 a korábbi irodalommal.
[4] *A. Mayer:* i. m. II. 162.
[5] *E. G. Jerem:* i. m. XXXVII. t. 3.
[6] A pontok bizonytalanok.
[7] *M. Lejeune:* Manuel de la langue vénète. Heidelberg 1974. No. 151.
[8] *M. Lejeune:* i. m. No. 248.
[9] *E. G. Jerem:* i. m. 164.
[10] *E. G. Jerem:* i. m. XXXVII. t. 1.

végét díszítő függőleges rovátkáktól szabadon hagyott felületen jobbról balra haladó venét felirat (14. sz. felirat) figyelhető meg, amelynek olvasata a következő: ⌜a⌝u⌜ga⌝r otn⌜ia⌝i (3. kép). A betűk egy része nehezen vehető ki s az *otniai* szóban az első *i* helyett mintha először *a*-t akartak volna bevésni. Az *augar* szó éppen egy Carinthia-i venét feliratban fordul elő (l. fentebb), ugyancsak fibulán. *Otnia* női név, két feliratról is ismert Esteből[11] mint patronymikon. Itt nyilvánvalóan patronymikonból lett személynévnek kell felfognunk. A felirat jelentése tehát: «Ajándék Otniának».

IV

A szentlőrinci temető 34. sírja egy 4—5 éves kislány égetéses temetkezését rejtette magában. Gazdag mellékletanyaga 20—25 borostyán és 2 üvegpaszta gyöngyből, egy sceptrumból, 4 fibulából, 1 karperecből és 1 vaskésből állott.[12] Ezek közül különös figyelmet érdemel a «sceptrum» (lelt. sz. 65.23.2), amely egy vékony fapálcikára hajlított bronz lemezből készült és felső végére kis karikákkal apró csüngők vannak erősítve.[13] A temető leletanyagának közzétevője már felismerte e darab rokonságát Reitia szentélyének hasonló leleteivel és össze is állította az Itálián kívül előkerült párhuzamos leleteket.[14] Ma a régibb felfogással szemben, amely ezekben a tárgyakban bronz botocskákat, sceptrumokat vagy hajtűket látott, általánosan elfogadottá vált az a vélemény, hogy íróstílusokkal van dolgunk. Reitia szentélyének ásatása során a Fondo Baratelán Estétől K-re kb. 500 ilyen bronz és vas stílus került elő, köztük 24 darabon olvasható dedikációs felirat. Az Este-i stílusok 175—260 mm hosszúak, a felirat csüngőkkel díszített felső végükön kezdődik s általában hosszúságuk felét-harmadát veszi igénybe. A felirat alatt többnyire különböző vonásokból álló díszítés helyezkedik el. A szentlőrinci példány más, a helyi lehetőségeknek megfelelő technikával készült. A stylust fából kifaragták, majd felső végét bronzlemezzel vonták be. Csak ez a része maradt meg s ez jelenleg 95 mm hosszú. Ha figyelembe vesszük az Este-i stylusok hosszúságát, akkor a szentlőrinci példány eredetileg legalább 180—200 mm hosszú lehetett. A bronz borítólemez felső részére egy jobbról balra haladó feliratot helyeztek el (15. sz. felirat), amelynek egyes betűi — bár magasságuk csak kb. 2 mm — szabad szemmel is jól kivehetők a közzétett fényképen:

m...ur....a to..r r.....

Nagyítóval megvizsgálva a stylus fényképét több-kevesebb biztonsággal a többi írásjelet is azonosíthatjuk. Így a felirat teljes szövegének olvasata a következő lesz (4. kép):

me⌜g⌝o ur⟨k⟩l⌜ei⌝a toler r⌜eit⌝ia.i.

Az olvasathoz meg kell jegyezni, hogy a pontozás észlelése eléggé nehéz, ezért nem zárható ki az a lehetőség, hogy a szöveg pontozása helyes volt,

[11] *M. Lejeune:* i. m. No. 32, 43 bis.
[12] *E. G. Jerem:* i. m. 166.
[13] *E. G. Jerem:* i. m. XXXIX. t. 5.
[14] *E. G. Jerem:* i. m. 187, 188.

azaz hogy *.u.r.⟨k⟩leia tole.r. re.i.tia.i.* a helyes olvasat, csak a stylus jelen állapotában a pontok nem észlelhetők. Ugyanakkor az is közismert tény, hogy a stylusok feliratain aránylag gyakran fordulnak elő íráshibák mind betűk, sőt szótagok kihagyása, mind a pontozás elhagyása formájában.[15] A szentlőrinci stylus feliratában is elképzelhető, hogy a szöveg pontozása hiányos volt.

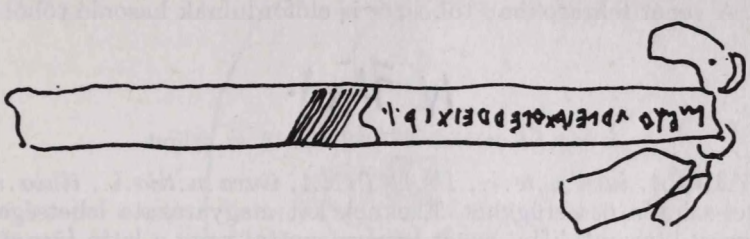

4. kép. Szentlőrinc 34. sír, 15. sz. felirat

A felirat értelme világos: «engem Urkleia hozott (ajándékul) Reitia-nak». Tartalmi-tipológiai szempontból a szentlőrinci felirat megfelel az Este-i stylusok feliratainak, sőt azok egyik típusa éppen ezt a szórendet is használja: *mego vhugiia dona.s.to re.i.tiia.i.*[16] A szentlőrinci feljegyzés kapcsolata az Este-i stylusok feliratos szövegével szembetűnő s ezt még nyomatékosabbá teszi az a körülmény, hogy a *mego* szó használata a dedikációs feliratokban csak Estében fordul elő.[17]

Ugyanakkor az is kétségtelen, hogy az Este-i dedikációs formula nem a *toler*, hanem a *donasto* vagy *doto* igealakot használja.[18] A *toler* alak használata a Làgole-i dedikációs feliratokra jellemző.[19] Làgole-ban azonban előfordul a *doto dono.m.* formula is,[20] mint az Este-i hatás tanújele.[21] Mindez arra mutat, hogy a szentlőrinci dedikációs formula Este-ből származik, azonban a szentlőrinci venét közösség és Este között a kapcsolatok Làgole érintésével állhattak fenn s így a formulába Làgole-i elemek — mint a *toler* igelak — is belekerülhettek. Az Este-vel fennálló kapcsolatok tanújele a szentlőrinci stylus díszítése is, amely ferde rovátkákból áll. Ez egyike az Este-i stylusok tipikus díszítő elemeinek.[22]

V

A 35—36. sírban egy 40—45 éves asszonyt és egy 10—12 éves fiút temettek el.[23] A temetkezések mellékletei között egy szürke bögre (lelt. sz. 65.24.1) került elő,[24] amelyen 6 betűből álló, balról jobbra bekarcolt venét felirat figyelhető meg (16. sz. felirat). Olvasata a következő (5. kép):

iuvio.i.

[15] *M. Lejeune:* Les épingles votives inscrites du sanctuaire d'Este. REA 56 (1954) 64; *G. B. Pellegrini—A. B. Prosdocimi:* La lingua venetica. I. Padova 1967. 140.
[16] *M. Lejeune:* Manuel de la langue vénète. 207, No. 35.
[17] *M. Lejeune:* i. m. No. 8, 9, 10, 18 stb.
[18] *M. Lejeune:* i. m. No. 20—25, 27.
[19] *M. Lejeune:* i. m. No. 159, 160 stb.
[20] *M. Lejeune:* i. m. No. 151, 152 stb.
[21] *M. Lejeune:* i. m. 260.
[22] *R. S. Conway—J. Whatmough—S. E. Johnson:* The Prae-Italic Dialects of Italy. I. London 1933. 68 (Type 2. Inclined hastae).
[23] *E. G. Jerem:* i. m. 167.
[24] Az edény fényképét *E. G. Jerem* tette közzé: i. m. XLIV. t. 4.

Az első *i* kissé ívelt és elmosódott, a második *i* sincs jobb állapotban, de a két pont elég jól kivehető. A *iuvio.i.* alak szemmelláthatólag a hímnemű *Iuvios* névnek a dativusa, a felirat jelentése tehát «Iuviosnak». Minthogy a sírban egy 40—45 éves nőt és egy 10—12 éves fiút temettek el, kézenfekvő a *Iuvios* névben a fiú nevét látnunk s éppen ezért a latin *iuvenis* szócsaládjához kapcsolnunk. A venét feliratokban többször is előfordulnak hasonló tőből képzett

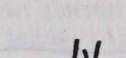

5. kép. Szentlőrinc 35—36. sír, 16. sz. felirat

nevek: *IVANTA, iuva.n.te.i., IVANTINA, iiuva.n.tiio.i., iiuva.n.t.s.*,[25] amelyekkel szintén összefügghet. Ezeknek két magyarázata lehetséges. Vagy az ie. **yuwent-/yuwn̥nt-* 'ifjú' venét leszármazottai vagy a latin *iūvant-* igenév pontos megfelelői.[26] A szentlőrinci bögre *Iuvios* neve mindenesetre a *yew-/yu-* 'fiatal' tő *-vo-* képzővel alakult **Iuvo-* származéka, amelyből *-yo-* képzővel **Iuvio-* patronymikont képeztek. Ez vált azután személynévvé. Ha a **Iuvios* nevet az említett névcsoporthoz kapcsoljuk, akkor azt is a *yew-/yu-* 'fiatal' tőből kell származtatnunk. Ha viszont fenntartjuk a **yūvant-* igenévből történő származtatásukat, akkor a *Iuvios* nevet e névcsoporttól el kell választanunk.

VI

A szentlőrinci temető 40. sírja egy 30—35 éves nő nyújtott csontvázas temetkezését tartalmazta.[27] A sír gazdag leletanyagában volt egy kő amulett (lelt. sz. 65.27.2), amelynek felső részén lyukat fúrtak a tartózsinór átfűzésére. Ezenkívül azonban az amulett közepén is látható egy kerek, lyukszerű bemélyedés, amely azonban nem hatol át az ovális kőlapon. Bár a felülete lekopott, a középső bemélyedés alatt 3 sorból álló elmosódott felirat figyelhető meg (17. sz. felirat), a 3. sort az amulettre írt leltári szám nagyrészt eltakarja. A lyuk fölött és a leltári szám alatt érdekes rajzolat figyelhető meg, amely 2—2 egymással szembenéző kígyófejre emlékeztet. A bemélyedés felett 2, a leltári szám alatt és mellett 4 ilyen «kígyópár» vehető ki. Nincs kizárva, hogy eredetileg az a «kígyópár»-okból álló rajz a bemélyedést és a feliratot teljesen körbe fogta.

Az amulett felirata a következőképpen olvasható (6. kép):

1 *malom*
2 *obdator*
3 *ligator*

A szöveg értelme világos: minden szónak pontos megfelelője van a latinban: *malum obdatur ligatur* «A gonosz bezáratik, megkötöztetik». Ez a szöveg összhangban áll az amulett sajátos kialakításával. A középen látható bemélyedés az a hely, ahová a «gonosz» bezáratik,[28] a páros «kígyófejek» körbe veszik

[25] *M. Lejeune:* i. m. 321.

[26] E névcsoport magyarázatáról *J. Untermann:* Die venetischen Personennamen. Wiesbaden 1967. 150; *G. B. Pellegrini—A. L. Prosdocimi:* La lingua venetica. II. Studi (a cura di *A. L. Prosdocimi*). Padova 1967. 107 sk.; *M. Lejeune:* i. m. 51, 79, 335.

[27] *E. G. Jerem:* i. m. 168.

[28] A lyuk ilyen mágikus szerepéről l. pl. *W. Ruben:* Tlahuanaco, Atacama und Araukaner. Drei vorinkaische Kulturen. Leipzig 1952. 205.

és őrzik e helyet s az amulett másik oldalát csavart köteleket utánzó sávok borítják, amelyek azt a benyomást keltik a szemlélőben, mintha át meg át volna kötözve.

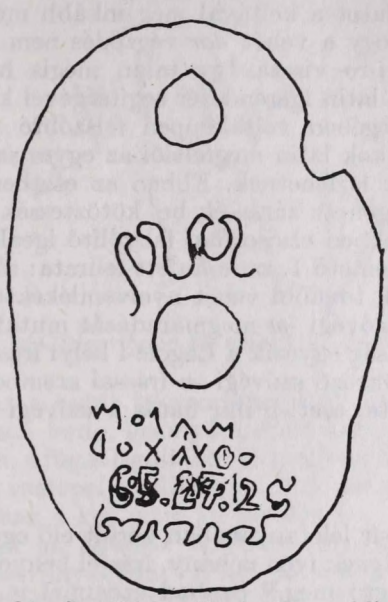

6. kép. Szentlőrinc 40. sír, 17. sz. felirat

Ha így az amulett kivitelezése és feliratának szövege összhangban áll is egymással, annál feltűnőbb a nyelvi hasonlóság a latinhoz. Valójában, a feliratot akár venét ABC-ben írt latin szövegnek is tekinthetnénk, ha ennek a feltevésnek nem volnának nehezen áthidalható nehézségei. Tény mindenesetre, hogy a venét-latin szókészleti egyezések száma az utóbbi időben jelentősen megnövekedett.[29] Az esetek többségében olyan pontos egyezésről van szó, hogy akár a venétbe átvett latin jövevényszavakra is gondolhatnánk, ha ezt történeti-földrajzi és időrendi okok nem tennék valószínűtlenné. Mindezt figyelembe véve, az amulett szövegét venétnek kell tartanunk s mint ilyent kell megvizsgálnunk.

A felirat három szava közül csak *obdator* alkotó elemei ismertek a venétből: az *op* praepositio és a **dō-* ige formájában. Kétségtelen tehát, hogy az **opi-dō- > obdō-* igei összetétel lehetséges volt a venétben is. Kérdés azonban, hogy az *obdator* alak a latin *obdatur* megfelelőjének tekinthető-e szótani szempontból is. Az a kevés ugyanis, amit a venét igerendszerből ismerünk

[29] *M. Lejeune:* i. m. 168 skk.

venét		latin	
	augar		*augur*
	FILIA		*filia*
	donā-		*donāre*
	donom		*donum*
	entol		*intus*
	vhags-		*facio*
	eik		*hic*
	hosti-		*hostis*
	iiuvant-		*iūvant-*

venét		latin	
	kara-		*carus*
	lag[sto]		*lacio*
	loudero-		*liberī*
	magetlo-		*mactus*
	MILES		*miles*
	murtuvo-		*mortuus*
	vaskeś		*vescor*
	voltiio		*volo*

(*atisteit*, *donasto*, *donasan*, *doto*, *vhagsto*, *tolar*, *toler*),[30] arra mutat, hogy jelentősen különbözött a latintól. Az *-s*-praeteritum (*donasto*, *donasan*) jelenléte a venétben az óírre emlékeztet s az *-r* végződésű alakok (*toler* egyes szám 3. szem.) ezt a kapcsolatot a keltával még inkább megerősítik. Ugyanakkor azonban kétségtelen, hogy a venét *-tor* végződés nem mehet az óír *-thir*-hez, *-ther*-hez hasonlóan *-tri*-re vissza. Így talán mégis helyesebb a venét igealakok magyarázatát a latin igerendszer segítségével keresnünk.

Az amulett szövegében voltaképpen felszólító alakokat várnánk. Így az *obdator* és *ligator* alakok latin megfelelői az egyes szám 3. szem. *obdator* és *ligator* felszólító alakok is lehetnek. Ebben az esetben a felirat értelmezése a következő lenne: «A gonosz zárassék be, kötöztessék meg!». Hogy a venétben az amulett-szövegekben elsősorban felszólító igealakokat várhatunk, azt igazolja a szentlőrinci temető 1. sz. amulett-felirata: *vhouge mego* is. A kérdés végleges eldöntését csak további venét nyelvemlékektől várhatjuk.

A *malom* alak a szóvégi *-m* megmaradását mutatja a szentlőrinci venét közösségben. Ez a jelenség egyezik a Làgole-i helyi íráshagyománnyal, amelyben az Este-i hatást tükröző szóvégi *-n* írással szemben előfordul mint megőrzött régiség vagy kelta, esetleg illír hatás a szóvégi *-m* is.[31]

VII

Ugyancsak a 40. sír leletanyagában került elő egy Certosa típusú fibula (lelt. sz. 65.27.3),[32] amelynek ívén néhány, írásjel benyomását keltő bekarcolás (18. sz. felirat) figyelhető meg.[33] Szabad szemmel is kivehetők az [$r^{\lceil}v^{\rceil}hu$] betűk, ha pedig nagyítóval vizsgáljuk meg a fibula közzétett fényképét ,az $au^{\lceil}ga^{\rceil}r$ $^{\lceil}v^{\rceil}hu^{\lceil}g^{\rceil}[.]i[$ olvasatot nyerjük (7. kép). A *v*-nek csak felső része vehető ki, így esetleg az *u* olvasat is lehetséges volna. A *h*-t a h^4 változattal írták. A nevet $^{\lceil}r^{\lceil}hu^{\lceil}g^{\rceil}[i]i[a.i.]$-ra vagy — minthogy Szentlőrincen az *ii* írás biztosan nem mutatható ki — $^{\lceil}v^{\rceil}hu^{\lceil}g^{\rceil}[s]i[a.i.]$-ra lehetne kiegészíteni. Mind a *vhugia*, *vhugiia*, mind pedig a *vhugsiia* név ismeretes Este-ből.[34] Ha helyes a bekarcolás olvasata, akkor a felirat értelmezése «Ajándék Vhugsiának» lehet. Ezek szerint a sirban eltemetett nő neve *Vhugsia* (esetleg *Vhugiia*) lehetett

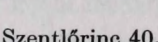

7. *kép*. Szentlőrinc 40. sír, 18. sz. felirat

VIII

A szentlőrinci temető 53. sírjában valószínűleg egy 15 éves fiút temettek el (csak állkapcsa és fogai kerültek elő). A sír leletanyagában 4 edény volt,[35] ezek közül hármon felirat figyelhető meg. A 3. sz. edényen (szürkésbarna

[30] *M. Lejeune:* i. m. 77—82.
[31] E kérdésről *M. Lejeune:* i. m. 140 sk.
[32] *E. G. Jerem:* i. m. 168.
[33] *E. G. Jerem:* i. m. XXXIX. t. 2.
[34] *M. Lejeune:* i. m. No. 23, 25, 28, 29 stb.
[35] *E. G. Jerem:* i. m. 170.

fazék töredéke, lelt. sz. 65.53.3)[36] 2 sor jobbról balra haladó felirat olvasható (19. sz. felirat, 8. kép):

1. sor *egito*
2. sor *rio.i.*

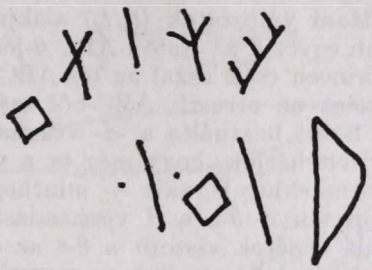

8. kép. Szentlőrinc 53. sír, 19. sz. felirat

A felirat elején az *e* betűt kétszer karcolták be. Kétségtelen, hogy az első *e* tengelye túlságosan ferde, bizonyára ezért karcolt be a felirat készítője mégegyszer helyesebben, a függőlegest jobban megközelítő helyzetben. Az *r*-nek balról jobbra írt alakja szerepel a feliratban. A 2. sor végén az *o* és az *i* elmosódottan látható, azonban a két pont jól kivehető.

Az *egitorio.i.* alak az *Egitoris* (< **Egitorios*) név dativusa, amely jól ismert a venét személynévanyagban.[37] E név eredetileg *-yo-* képzős patronymikon volt, amely később személynévvé fejlődött. A hangsúlytalan *e* zártabbá válása *i*-vé s ennek synkopéja előfordul a venét *ne.r.ka-* ~ *NIRCA-* és *EGTOREI* alakokban is.[38]

IX

Az 53. sír 4. sz. edényén (barnásszürke fazék töredéke, lelt. sz. 65.53.4)[39] szintén 2 sorból álló felirat figyelhető meg (20. sz. felirat),[40] amelynek olvasata a következő (9. kép):

1. sor *molθu*
2 *.t.s.*

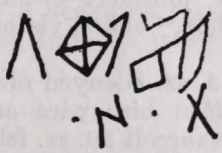

9. kép. Szentlőrinc 53. sír, 20. sz. felirat

[36] E graffito fényképét *Marton E.* közölte: Írásjelek késővaskori leletekben. AntTan 24 (1977) 35, 3/2. kép.

[37] *J. Untermann:* i. m. 145; *G. B. Pellegrini—A. L. Prosdocimi:* i. m. II. 70—72; *M. Lejeune:* i. m. 235; *A. L. Prosdocimi:* Il venetico. In: Popoli e civilta dell' Italia antica. VI. Lingue e dialetti. Roma 1978. 344.

[38] E kérdésekről *M. Lejeune:* i. m. 106 és 235.

[39] *E. G. Jerem:* i. m. 171.

[40] E felirat fényképét is *Marton E.* tette közzé: i. m. 35.

A két első betű írása kissé zavaros. Az *m* bekarcolása során a felirat készítője túlhúzta az *m* második és harmadik vonását, majd az előbbi alsó részét felhasználta a szögletes *o* (= o_1) baloldali felső vonásaként. Az *m* ötvonásos (= m_1). A *θ* használata itt meglepetés, mert ez az írásjel «holt betű» az Este-i venét ABC-ben. Igaz ugyan hogy a *θ* betűt használták Paduában a *t* visszaadására, de az ottani változatok (t_2, t_3) alakja eltérő. Ezzel szemben a szentlőrinci *θ* pontosan egyezik az Este-i ABC *θ*-jének alakjával. Így tehát a *θ* használatát Szentlőrincen csak azzal az «ős-ABC»-elmélettel[41] lehet megmagyarázni, amely szerint az etruszk ABC-ből származó első venét ABC eredetileg az etruszk *θ* betűt használta a *-d-* visszaadására.[42] Ha elfogadjuk ezt az elméletet, akkor feltehetjük, hogy még ez a venét «ős-ABC» jutott el a Dunántúlon maradt venétekhez is, akik — minthogy a venét kultúra perifériáján éltek — megőrizték a *θ*-t a *d* visszaadására írásgyakorlatukban. Az Este-ben megtelepült venétek viszont a *θ*-t az etruszk *z*-vel helyettesítették, míg a Padua vidékén lakó venétek az etruszk *θ* és *t* hangjelölő funkcióját úgy változtatták meg, hogy az etruszk *θ*-t a venét *t*, az etruszk *t*-t pedig a venét *d* visszaadására használták.

Minthogy a szentlőrinci graffitókban használt *θ* alakja tökéletesen egybeesik az Este-i ABC «holt betű»-jének, a *θ*-nek a formájával, amelynek hangértéke eredetileg *d* volt, így magától adódik ennek az írásjelnek *d* értelmezése a szentlőrinci feliratokban. De alátámasztják ezt az értelmezést a szentlőrinci venét nevek itáliai venét megfelelői és azok latinbetűs alakjai is.

Az urnára írt név valóságos hangalakja tehát *Moldu.t.s.* lesz. Ezt a személynevet aligha lehet elválasztani a venét *mo.l.do*, *mo.l.dna* névalakoktól.[43] A *Moldu.t.s.* alakot az *.a.kut.s.* névvel vethetjük össze, amelyet az *ak-* tőből képeztek az *-uto-* képzővel és a *-yo-* patronymikon-képzővel.[44] Az **Ak-utyo-s* alakból synkopéval **Akutis* > *Akuts* jött létre. Hasonlóképpen a *Moldu.t.s.* név **Mold-utyo-s* előzményre vezethető vissza, amelyből a *Molduts* alak az utolsó szótag magánhangzójának kiesésével keletkezett. A *Moldu.t.s.* név tehát bizonyára eredeti patronymikonból fejlődött személynév.

A venét **meld-/mold-* tőnek több magyarázata is lehetséges. Egyrészt lehet fontos kultikus kifejezés, amely az ie. **meldh-* 'szertartásos szavakat intézni az istenséghez' tőre megy vissza.[45] Ebben az esetben a venétnek a germánnal közös szókészleti elemei közé sorolható. Másrészt kapcsolható az indoeurópai szókészlet egy másik jólismert eleméhez, a **meld-* vagy **meldh-* 'lágy, gyengéd, puha stb.' tőhöz,[46] ekkor viszont a latin *mollis* (< **mḷdwis*) rokonságához tartozik.

Minthogy az 53. sz. sír 3. sz. edényén olvasható 19. sz. felirat a venét temetési formulának megfelelően bizonyára az elhunyt nevét tartalmazza dativusban, a 4. sz. edényre bekarcolt 20. sz. felirat nominativusban álló névalakja nyilvánvalóan a temetést intéző megnevezésének tekinthető.

[41] Amelyet *M. Lejeune* dolgozott ki: i. m. 25, 30—35.

[42] E problémáról még *G. B. Pellegrini—A. L. Prosdocimi:* i. m. II. 189 és *A. L. Prosdocimi:* i. m. 321—324.

[43] *G. B. Pellegrini—A. L. Prosdocimi:* i. m. II. 141—143.

[44] *M. Lejeune:* i. m. 151.

[45] *J. Pokorny:* Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. I. Bern—München 1959. 722.

[46] *G. B. Pellegrini—A. L. Prosdocimi:* i. m. II. 142.

X

Az 53. sírnak azonban az 1. sz. edényén (szürkésbarna tálka, lelt. sz. 65.53.1)[47] is megfigyelhető egy 2 sorból álló felirat (21. sz. felirat), amelynek olvasata a következő (10. kép):

1. sor ⌜au⌝*gar u*
2 *graikom*

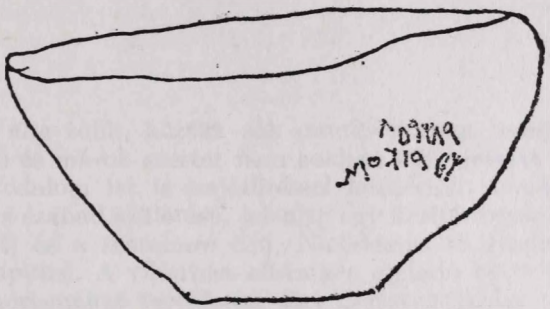

10. kép. Szentlőrinc 53. sír, 21. sz. felirat

Mindhárom *a*-t a_2-vel írták, az *m* ötvonásos. A felirat jelentése világos: «Ajándék Graikos részéről». A *Graikos* személynév előfordul Este-ben is[48] és bizonyára összefügg a latin *Graecus* népnévvel. Felbukkanása Itáliától távol eső venét területen arra enged következtetni, hogy a venétekhez nem feltétlenül latin közvetítéssel jutott el ismerete. Több jel arra mutat, hogy a görögök közvetlen kereskedelmi kapcsolatban állottak a venétekkel már az i. e. VII—VI. századtól kezdve.[49] Így a venétek illír szomszédaiktól a *Graikos* nevet már akkor átvehették. Nem lehet kizárni annak lehetőségét sem, hogy a név viselője valóban a venétek között megtelepült görög kereskedő volt. A Magyarország területén előkerült hitelesen görög eredetű lelettárgyak minden valószínűség szerint az Adriai-tengeren és a venéteken keresztül jutottak ide[50] s e kereskedelmi kapcsolatok keretében görög kereskedők is eljuthattak a Dráva mentén a Dunántúlra.

A *graikom* accusativusban szintén *-m* végződést figyelhetünk meg, akárcsak a *malom* szóban. Ez azt a benyomást kelti, hogy a szentlőrinci venét településen az *-m* végződés volt uralkodó jellegű.
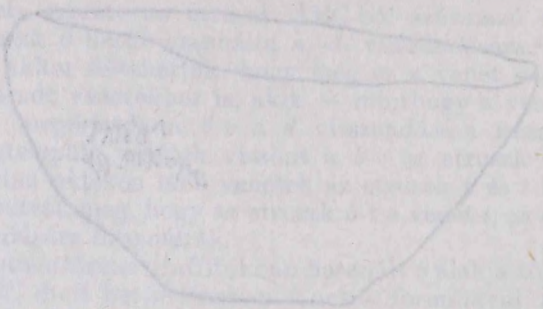
[47] *E. G. Jerem:* i. m. 170, XLV. t. 1.
[48] *M. Lejeune:* i. m. No. 77.
[49] *J. Harmatta:* Früheisenzeitliche Beziehungen zwischen dem Karpatenbecken, Oberitalien und Griechenland. Acta Arch. Hung. 20 (1968) 156.
[50] *J. Gy. Szilágyi:* Actes du VIIIe Congr. Internat. d'Arch. Class. 388 és Art antique au Musée Déri de Debrecen et dans d'autres collections hongroises. Bull. du Musée Hongr. des Beaux-Arts 46—47 (1976) 9—11.